

AMANDA FROMELL

storm

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Citat

s. 37 Pär Lagerkvist, »Engång ska du vara«, *Aftonland,* 1953
s. 102 Viktor Rydberg, »Din sorg är din«, *Dikter*, 1882

Wahlström & Widstrand
Box 3159, 103 63 Stockholm
www.wwd.se | info@wwd.se

ISBN 978-91-46-24407-3
COPYRIGHT © Amanda Fromell, 2027
© Lyrik av Pär Lagerkvist publicerad med tillstånd av
Pär Lagerkvist Estate 2026.
OMSLAG Sara R. Acedo
FÖRSTA TRYCKNINGEN
TRYCK ScandBook, EU 2027

Jag ligger i badet när mamma drunknar. Det är så jag kommer minnas det efteråt, att vi ligger där tillsammans i parallella vatten. När jag går upp för att äta frukost och stoppar ner mina blöta fötter i de öppna krokodilgapen till tofflor som jag fick av henne i julklapp året innan, då sjunker hon till botten.

Långt senare inser jag att den tidslinjen inte stämmer. M/S Estonia sänder ut ett nödrop klockan 00.22 svensk tid den 28 september 1994. Det är mitt i natten och då sover jag. Ändå är det så jag minns det. Att vi fick den där sista morgonen tillsammans.

VI HAR PRECIS flyttat till Stockholm från London och medan min man renoverar lägenheten vi ärvt efter farmor visar jag upp min barndomsstad för barnen. Jag kan inte låta bli, jag måste peka och säga: Där gick jag i skolan! Titta, den där fläcken på fasaden är från när jag och mina kompisar hängde ut en välkomstbanderoll åt vår favoritlärare när han kom tillbaka från tjänstledigheten då han förverkligat sig själv genom att åka motorcykel genom Europa och titta där, där brukade jag bada fast då fanns det en vattenrutschkana och det var så kul! Förutom att det gick det där ryktet om att någon hade slängt rakblad i rutschkanan och ett barn kom ner med benet uppskuret och bassängens vatten färgades rött av blodet och titta! Här träffades jag och pappa! Han hade flyttat hit från Nordirland och jobbade ett år på Engelska skolan.

»Här?« Min son ser sig misstroget omkring i korsningen Odengatan Sveavägen.

»Ja, här! Han stannade mig och frågade om vägen.«

Vi tar tunnelbanan till Östermalmstorg och går ner till Strandvägen där portarna till pampiga sekelskifteshus bärs upp av allvarsamma stenstoder. Nakna fiolspelande änglar, en man med gapande mun och yvigt tomteskägg. Himlen har fyllts av regntunga moln och i Nybroviken ligger vattenytan spänd som glas.

»Här hittade man ett lik på sextiotalet.« Jag nickar ner mot vattnet och min son skiner upp:

»Lik? Vadå för lik?«

»En kvinna.«

»Varför då?«

»Jag kommer inte ihåg. Det var en maffiaboss av nåt slag som gjorde det.«

Vi går längs med kajen förbi färjorna som ligger fastkedjade i väntan på att föra sommargästerna ut till skärgårdsöarna. På andra sidan viken sitter holmarna ihop med broar, tre stycken på rad och bortom kasernerna och hotellen och Museiparken skymtar Saltsjöns inlopp mot en horisont av Söders höjder, glaskomplex och kyrktorn, träkåkar och klippor.

Min dotter drar loss mossa från springorna mellan kullerstenarna som lagts som mosaik i halvmånar på gatan. Hon går fram till ett stenlejon, här ska du få smaka, säger hon och mular nosen grön av mossa. Min son hoppar upp på lejonets rygg.

»Vart ska du rida?«

»Ingenstans, det är bara en staty, mamma.« Han himlar med ögonen och medan vi går vidare läser han namnen på båtarna som vi passerar:

»Emma, Matilda, Anna. Varför har alla båtarna flicknamn, mamma?«

»Jag vet inte, men man pratar ofta om båtar som 'hon'.«

»Vad hette båten som din mamma dog på?«

»Estonia.«

»Men är det ett flicknamn?«

»Nej. Det är namnet på Estland, fast på engelska.«

»Varför valde de det då?«

»Jag vet inte. De kanske har en annan tradition i Estland.«

»Kom båten från Estland?«

»Nej. Eller jag vet inte.«

Vi fortsätter över Djurgårdsbron och barnen ställer sig på tå för att se ner över broräcket. Under oss åker en bussbåt med fören målad som en leende haj, sylvassa tänder och blodröd tunga. Barnen försöker förgäves få turisterna ombord att vinka.

På andra sidan bron ligger Nordiska museet med sina grönskimrande torn, min dotter utbrister:

»Är det ett slott, mamma?«

»Nej, det är ett museum. Därinne kardade jag ull en gång.«

»Vad är det?«

»Karda? Ja, vad är det egentligen? Man reder väl ut ullen innan man ska spinna den till tråd tror jag, fast så långt kom vi aldrig, det var bara på lek. Vi var där med skolan och fick prova på hur det var att leva på artonhundratalet . . .«

Det är en tråkig historia, barnen har redan tagit sats och börjat springa för deras kroppar klarar inte av att promenera, de måste hoppsa fram, spurta, klättra eller sätta sig på huk mitt i ett övergångsställe för att plocka upp en glasbit eller rädda en vilsekommen nyckelpiga. Trädkronorna rasslar ovanför oss i allén medan spårvagnen gnisslar förbi och jag ropar åt barnen akta, höger, ditåt, vi går förbi en naken bronsstaty som spelar harpa, vi passerar en tax som stretar mot sitt koppel och när min dotter frågar om hon får klappa muttrar matte nej, Betty är rädd för barn.

Vi letar oss fram längs med en röd tegelmur tills vi kommer fram till en öppning med grindar, där innanför till höger finns en informationsskylt och jag läser valda delar högt för barnen.

»Det här är Galärvarvskyrkogården från 1742. 'Roder, ankare och kompasser knyter an till hav, skepp och navigation. Här finns påminnelser om dramatiska händelser i svensk historia som har med Östersjön att göra'.«

»Som vadå?« frågar min son.

»Som Vasaskeppet.«

»Vad är Vasaskeppet?«

»Det var ett stort skepp som sjönk för flera hundra år sedan. De bärgade det faktiskt så det går att titta på, vi kan gå dit sen om ni vill?«

»Nej tack det behövs inte.«

Vi svänger höger längs med grusgången, förbi minneslunden med sin klargröna gräsmatta och slitna träbänkar längs med liggande gravstenar där min son läser »Tommy, Jack, Margot, Ulf«, vidare förbi det lilla kapellet i gul sten där gravstenarna växer till höga svarta stenpelare, ett snidat vikingaskepp, stjärnor och lyktor, en vas i metall, ett stort ankare med gravtexten inristad i järnet. Genom en passage i muren ser jag trappan ner till utrymmet där muren formar höga väggar i formen av en triangel med ena spetsen kapad, genom öppningen leder gräsmattan ner mot kajen och vattnet mellan oss och Skeppsholmen. Vi går ner för trappan vidare över den grustäckta marken fram till trädet som växer i mitten av den brutna triangeln. Runt omkring den smala stammen sitter en bred järnring som en fotboja, brunfärgad av rost. På ringen står det *59°22′0″N 21°41′0″Ö*. Det är koordinaterna för Estonias förlisningsplats. På insidan av muren berättar en text om förlisningen och hur många människor som dog.

»Deras namn och deras öde vill vi aldrig glömma«, läser jag.

Min dotter tittar upp från sin jakt efter vackra stenar i gruset, hon har redan samlat tre i sin kupade hand:

»Vad är öde för nåt?«

Jag sätter mig på huk bredvid henne, smeker hennes sommarblekta hår. En slinga intill ansiktet är stel från mjukglassen vi åt på förmiddagen.

»Det finns de som tror att det som händer i våra liv redan

är bestämt. Att det finns en slags karta som visar vem man kommer att bli kär i eller när man ska dö.«

»Tror du det?«

»Nej. Jag tror inte det.«

Jag tvekar, för ibland önskar jag att jag kunde utlova paradiset efter döden eller påstå att mormor sitter på ett moln och tittar ner på världens bästa barnbarn. Istället säger jag att döden kanske är som såpbubblor som spricker eller som en vattendroppe upplöst i ett hav.

Vi tittar på namnen på de omkomna som står inristade i muren på Estoniamonumentet. Mammas namn står längst upp i det högra hörnet på vänster sida, tre rader ner. Jag brukar röra vid de inhuggna bokstäverna, a:et och n:et har sylvassa kanter.

»Får jag också prova, mamma?«

Jag lyfter upp dem en i taget för att de ska få känna hur hennes namn lämnar nålstick i fingertopparna. När jag sätter ner min son i gruset frågar han:

»Hur länge sedan var det hon dog?«

»Det är tjugonio år sen.«

»Och hur gammal var du då?«

»Jag var tio år.«

»Och hur gammal var hon?«

»Ehm . . .« Jag räknar efter. »Nej, men hon måste ha varit . . . trettiosju, när hon dog.«

»Då är du äldre än henne!« Han säger det nöjt, som om det är en garanti.

»Nej«, invänder jag, »det kan väl inte stämma . . .«

»Jo, för du är trettionio, så du är två år äldre!«

Det svider till i magen, synfältet suddas ut. För jag har inte ägnat det en tanke, hennes ålder och min. När jag fyllde tjugo tänkte jag att nu har jag levt halva mitt liv utan mamma. Sen

slutade jag räkna för det finns en grymhet i dagarna som går, tiden som för mig längre och längre ifrån henne. Men ändå, är det inte märkligt? Att jag låtit hennes livstid gå mig förbi?

Jag sätter mig ner på trappsteget, barnen sätter sig bredvid mig. Min son frågar vad som hände med min mamma den där natten. Han vet att det var en storm och att Estonia sjönk. Han vet att hon drunknade, det har vi pratat om många gånger, men han vill veta mer, han vill ha detaljer. »*Hur* dog hon, mamma? *Varför* sjönk båten?« Precis som han vill veta det farligaste djuret i världen och den rikaste människan på jorden och skillnaden mellan sex och knulla. Om en isbjörn slogs mot en grizzly, vem skulle vinna då? Oändligt är inget nummer för man kan inte räkna till det, brukar han föreläsa för sin syster.

Jag säger att det finns en massa olika teorier om vad som hände med Estonia.

»Som vadå?« undrar han.

»Jag vet inte … exakt.«

»Du kan väl googla 'vad hände med Estonia'?«

»Jo, men älskling, det är liksom inte nåt man bara kan googla.«

Jag har aldrig gjort den sökningen. Jag har aldrig läst en artikel eller tittat på ett nyhetsinslag. Jag har inte sett den omdiskuterade dokumentären om ett sprängt hål i skrovet. Jag har inte sett den tyska filmatiseringen av förlisningen. Jag har inte lyssnat på P3 Dramas serie Före/Efter om olyckan. Jag har inte sett filmen Titanic och jag har aldrig rest med ett kryssningsfartyg över ett öppet hav. Jag har bytt kanal, jag har stängt av. Jag har undvikit Estonia så till den grad att i årtionden fick själva namnet mig att rygga undan och fly in i tystnaden där jag viskade till mig själv att det spelar ingen roll vad eller hur eller varför. Mamma är borta, så vad finns kvar att ta reda på?

Som barn var jag övertygad om att ifall jag pratade om fartyget eller mamma så skulle sorgen utplåna allt. Så jag höll igen, jag svarade på vuxnas frågor med korta kommandon. Ja. Nej. Tillsammans med min tvättbjörn Gossis i sängen bakom den stängda dörren i flickrummet hos pappa sipprade sorgen ur mig som genomskinlig galla, som brännande saltvatten. Gossis vita och bruna päls blev våt och grå och sträv, sömmen under hans vänstra arm brast och därinne var bomullen mjuk under mina klösande fingrar och jag överlevde, jag höll mig själv flytande under de där rasande nätterna som sträckte ut sig framför mig, dagar som blev till veckor och månader och år för döden är konstant, den bara pågår.

»Tiden läker inga sår«, förkunnar jag i samtal med andra, »men jag har lärt mig leva med sorgen.« Världsvant säger jag det och känner mig lite cool i pausen som den kommentaren lämnar efter sig, lite coolare och lite bättre än dem som har mammor som lever. Som om jag vet mer än dem. Men det är inte sant, det jag säger. Jag har inte lärt mig någonting. Rösten stockar sig i halsen så fort fartyget kommer på tal, som om jag fortfarande vore ett barn.

Jag skriver *vad hände med Estonia* och håller fram mobilen mot min son.

»Ser du? Det finns för många svar.«

»Vänta, får jag den!« Han tar mobilen och börjar skrolla. »Estonias besättning överlevde?«

»Nej, det gjorde de inte, det är bara en sån där konspirationsteori.«

»Vadå?«

»Det är någonting som . . . en del människor tror att allting händer för att någon har en ond plan, typ att det finns aliens som styr världen.«

»Jag tror på aliens!«

»Ja, jo . . . «

»Estonias förlisning«, läser han vidare, »mysteriet förblir o-upp-klarat . . . «

»Nej hörni«, avbryter jag, »börjar det inte bli lite kallt? Ska vi inte åka hem nu?«

Jag skriver in adressen i reseplaneraren och den rekommenderar buss 76 från Djurgårdsbron mot Ropsten där vi ska byta till en annan buss. Min dotter klagar, måste vi springa mamma, och jag flåsar, nej, nej, vi bara joggar lite.

I bussen sätter vi oss längst bak för där kan vi sitta alla tre på en rad och sen försöker barnen få syn på bilar i regnbågens alla färger.

»Grön!« Min son pekar på en limegrön Lamborghini som kryper fram längs med Strandvägen och jag säger: »Där hade ni tur! Det är inte så ofta man får syn på en sån där!«

Bussen åker förbi Radiohuset och Filmhuset vidare längs med Gärdets enorma gräsmatta och vi ser svarta bilar, röda bilar, gråa bilar och blåa bilar men inga orangea och inga gula. I taket på bussen finns en monitor som visar hållplatserna framför oss. Lindarängsvägen. Frihamnsporten. Frihamnen. Jag borde ha kollat upp färdsträckan, men nu är det för sent. Vi svänger ner mot hamnen och jag läser stationerna som tickar ner. Frihamnens färjeterminal, en minut. Malmvägen, tre minuter. Värtahamnens färjeterminal, fem minuter.

Det var från Värtahamnens färjeterminal som Estonia avgick och det var dit som min bonuspappa och mormor gick för att få reda på att mamma var död. Jag har aldrig varit där och jag har aldrig frågat dem hur det var den där dagen då de väntade på beskedet. Mina egna minnen från deras besök i Värtahamnen börjar först senare på kvällen när de klev in i

hallen där jag bodde varannan vecka med min pappa. Mormors rosa kavaj var skrynklig och bonuspappas bruna hår spretade och de berättade för mig och pappa om en lista. Listan innehöll namnen på människorna som varit ombord på M/S Estonia. Namnen på de som överlevt förlisningen var märkta med en röd cirkel. Mammas namn var märkt med ett svart kors. Orden som kom ur bonuspappas mun var sönderhackade och han fick säga dem flera gånger innan vi förstod vad det var han sa. Sen gick han och hämtade lillebror som fått följa med en av pedagogerna på förskolan hem.

Lillebror föddes när jag var sex år och jag hade längtat efter honom så länge jag kunde minnas. Jag tänkte att när han föds så kommer jag att bli så glad att jag kan hjula. Jag hade övat och övat men lyckades inte få benen raka, lyckades inte räta upp ryggen och hålla balansen när kroppen föll framåt. På morgonen när mamma skulle föda lämnade hon och bonuspappa av mig hos pappa och så åkte de in till BB. Jag väntade hela dagen och när telefonsamtalet äntligen kom sprang jag genom korridoren på förskolan och skrek: »Jag har fått en lillebror!« Men trots att jag tog sats, trots att jag var mitt allra gladaste, så kunde jag inte hjula.

Dagen efter dödsbeskedet var familjen samlad i ett stort rum som kommunen hade ordnat fram. Moster, mormor, bonuspappa, pappa, lillebror och jag satt på stolar i en halvcirkel framför en panel av psykologer. Det är så jag minns det, tre långsamt nickande tanter på en rad bakom ett avlångt bord. Möblemanget var i ljust billigt trä och de blommiga gardinerna var fördragna för stämningen krävde dova, allvarsamma toner. Bonuspappa snyftade:

»Hon hade så ont i ryggen. Hon var inte alls säker på om hon skulle åka. Men jag insisterade. Jag sa att det skulle vara

bra för henne att få komma iväg. Tänk om jag inte hade sagt det? Då hade hon kanske inte åkt . . . «

Psykologerna log med huvudena på sned medan bonuspappa sänkte ner ansiktet i sina händer och grät på ett sätt som jag inte har sett en människa göra före eller efter, ohämmat, utan spärrar, som om han hade förlorat sig själv.

Jag såg på de vuxna och jag väntade på att någon skulle erbjuda honom tröst. Jag såg på de okända kvinnornas ansikten, på deras nickande huvud, deras lugn och deras mungipor som fortsatte peka uppåt och inte öppnade sig för att säga: tänk inte så, det är inte ditt fel, utan bara ryckte till lite grann i en slags förstående grimas medan deras huvuden fortsatte att guppa upp och ner, och en av de sa »mm«, som för att bekräfta det bonuspappa sa. Jag såg på lillebror som lekte med några Duplobilar i hörnet under en stor palm med långa, gröna blad. Han hade byggt ihop en traktor med ett släp och på det gula flaket stod en gubbe i målade hängselbyxor, han viftade med ett rött paraply.

»Jag ska åka iväg och köpa glass«, sa gubben, men i lillebrors vänsterhand kom en brun Duplohäst galopperande och ställde sig i vägen.

»Nej«, gnäggade den. »Det är inte dags för glass än, du måste vänta!«

Jag reste mig upp från stolen, gick fram till bonuspappa och la armarna omkring hans skakande axlar medan ilskan växte mot de där nickande tanterna som inte visste hur man gjorde för att trösta. När pappa några veckor senare tog med mig till en annan kvinnlig psykolog som satt bakom ett annat skrivbord, så svarade jag ja och nej på hennes frågor och när vi gick därifrån sa jag till pappa, jag vill inte gå dit igen, och han sa, okej, du måste inte om du inte vill.

Sen följde en tid av vuxna som grät. Pappa, bonuspappa,

mormor, ministrar, anhöriga, i tidningar, på radio, på tv, men jag gjorde mitt yttersta för att inte börja gråta, i alla fall inte så att någon skulle se det. Lillebror grät inte heller, inte när bonuspappa satt med honom i badet och visade med en leksaksbåt hur mamma hade sjunkit, inte när han ibland frågade efter henne av misstag och rättade sig själv innan någon av oss skulle behöva göra det. Anklagelserna haglade omkring oss, de spottades ut i det offentliga och högg rakt in i kroppen:

»Hur kunde det hända!?«

»Hur kunde jag låta henne åka?«

»Bärgning!«

»Gravfrid!«

Det var landssorg, det var ett trauma för nationen att förfasa sig över och medan mediastormen rasade och tjöt så tystnade vi, lillebror och jag. Det var som om vi inte fick plats i vår egen historia.

Bussen stänger dörrarna och vi kör vidare.

»Nu kommer vi snart till platsen där min mamma . . . « är allt jag hinner säga innan min son vrålar: »GUUUUL!«

»En gul, en gul«, jublar min dotter och jag säger inte till dem att den där bilen är faktiskt beige, jag säger: »Nej men titta, där har ni ju en gul, nu behöver ni bara hitta en orange«, och vi kör längs med en parkering och på andra sidan ser jag ett kryssningsfartyg ligga intill kajen i Värtahamnen.

»Det var ett sånt fartyg som min mamma åkte med«, försöker jag igen och min dotter vänder sig om:

»Var det *den* båten!?«

»Nej, inte just den. Den som hon åkte på, den sjönk ju.«

»Men var är den?«

»På botten, i havet.«

»Ligger den kvar där?«

»Ja.«

»Vad stor den är.«

Jag nickar för det är ett gigantiskt, flytande monster av vit hårdplast och stål med två svarta tandgluggar där bilarna frivilligt kör rakt in i gapet.

»Inte så stor . . .«, mumlar min son.

Han kisar och sätter fartyget mellan tummen och pekfingret. Sen gör han samma sak med mitt huvud, han måttar och trycker till.

»Mosar du mig nu?«

Han ler:

»Ja. Squish, squish.«

Sen kör bussen vidare och fartyget försvinner bakom oss. Jag tar upp mobilen och skriver till min man, finns det pasta hemma och har vi nåt vin eller behöver jag gå av i Lidingö Centrum för att gå på Systembolaget.

»Mamma?« säger min dotter.

»Ja?«

»Mamma.«

»Ja.«

»Mamma.«

»Ja, jag lyssnar!«

Jag släcker ner mobilen och ser rakt in i de där vackra blåa ögonen som min flicka har fått ifrån sin pappa.

»Mamma. Om man inte vet vem man är, då dör man.«